

УДК 347.122

Наталія Вадимівна ХОДЕЄВА,

доцент кафедри цивільного права і процесу факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6154-6854>

ЗДОРОВ'Я ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ – ПРАВО ЧИ ОБОВ'ЯЗОК ВАКЦИНУВАННЯ

Найголовнішим завдання будь-якої держави - забезпечення безпеки нації, в тому числі реагування на будь-яку інформацію, яка містить відомості про загрозу яка може завдати її здоров'ю. У ст. 3 Конституції України здоров'я фізичної особи проголошується – вищою соціальною цінністю. Таке ставлення до цього блага має місце і в галузевому цивільному законодавстві, відповідно до положень якого здоров'я фізичної особи набуває правового режиму немайнового блага (ст. 201 ЦК України).

Правова регламентація можливостей у сфері власного здоров'я фізичної особи на сьогодні визначається закріпленням низки прав, що пов'язані зі здоров'ям: право на усунення небезпеки, яка загрожує здоров'ю (ст. 282 ЦК України); право на охорону здоров'я (ст. 283 ЦК України); право на медичну допомогу (ст. 284 ЦК України); право на інформацію про стан свого здоров'я (ст. 285 ЦК України); право на таємницю про стан здоров'я (ст. 286 ЦК України) тощо. Саме така правова регламентація є фактичним відзеркаленням відповідних положень Конституції України (ст. 49) та інших положень чинного законодавства.

Оголошення Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемії, стало підставою для ухвалення низки правових актів, які направлені на врегулювання різних сфер життя суспільства. Що в свою чергу призвело до обмеження права та свобод громадян та проведення низки заходів з недопущення поширення нових форм COVID-19, у тому числі - вакцинації.

Вакцинація (англ. vaccination) – введення антигенного матеріалу з метою породити імунітет до інфекційної хвороби, який запобігає зараженню або ослаблює його негативні наслідки [1]. Право на медичні профілактичні заходи (у тому числі і вакцинацію) закріплено в Європейській хартії прав пацієнтів, де зазначено, що «кожна людина має право на належне медичне обслуговування, спрямоване на запобігання захворювань» [2].

У 2018 році в рамках Європейського тижня імунізації було визначено, що вакцинація – це одночасно право кожної людини та колективний обов'язок [3].

Ст. 49 Конституції України закріплено право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Водночас ст. 10 «Основ

законодавства України про охорону здоров'я» зобов'язує громадян України: а) піклуватись про своє здоров'я та здоров'я дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян; б) у передбачених законодавством випадках проходити профілактичні медичні огляди та робити щеплення [4].

Положення ст. 5 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» визначають, що громадяни зобов'язані: піклуватися про своє здоров'я та здоров'я і гігієнічне виховання своїх дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян; брати участь у проведенні санітарних і протиепідемічних заходів; проходити обов'язкові медичні огляди та робити щеплення у передбачених законодавством випадках; виконувати розпорядження та вказівки посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби при здійсненні ними державного санітарно-епідеміологічного нагляду; виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя. Отже, відповідно до вищезазначених норм чинного законодавства, обов'язок піклуватися про своє здоров'я та не шкодити здоров'ю інших громадян кореспондується з правом кожного на медичну допомогу та з правом на охорону здоров'я що в свою чергу передбачає прово на медичний огляд (п. «а» ч.1 ст. 6 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає і право на медичний огляд [4]).

На даний час, законодавчо визначено певний перелік учасників публічного та приватного права, зокрема, коли стан здоров'я є умовою для виконання обов'язків, здійснення права на зайняття діяльністю, де відмінний стан здоров'я – умова для здійснення такого права (міністерства та служби, виробництва та організації, працівники яких підлягають обов'язковим медичним оглядам при прийнятті на роботу та профілактичним медичним оглядам). Наказом Міністерства оборони України від 14.08.2008 р. № 402 «Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд у Збройних Силах України» - затверджено проведення медичних оглядів з метою виявлення придатності до військової служби [5], а ст. 21 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», постановою Кабінету Міністрів України – затверджено перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам [6].

Відповідно до ст.8 Положення про організацію та проведення профілактичних щеплень №551 від 11 серпня 2014 року - медичний огляд перед щепленням є обов'язковим. Після якого особа, що згодилась на щеплення підписує згоду на вакцинування (особам, які не досягли п'ятнадцятирічного віку чи визнані у встановленому законом порядку недієздатними, профілактичні щеплення проводяться за згодою їх об'єктивно інформованих батьків або інших законних представників). А при відмові від вакцинування - виявленні негативних змін у стані здоров'я особи, призначається додаткове медичне обстеження згідно з чинними протоколами надання медичної допомоги особам відповідно до медичних показань.

Згідно з діючим законодавством (ст. 139 КЗпП України, ст. 17 ЗУ «Про охорону праці») роботодавець зобов'язаний за власні кошти організувати проведення:

- попереднього медичного огляду (при прийнятті працівника на роботу);
- періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, які зайняті на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року;
- позачергових медичних оглядів працівників у певних випадках (за заявою працівника, якщо він вважає, що погіршення стану його здоров'я пов'язане з умовами праці; за власною ініціативою, якщо стан здоров'я працівника не дозволяє йому виконувати свої трудові обов'язки).

Так роботодавець наділений правом направити працівника на позачерговий медичний огляд згідно з чинними протоколами надання медичної допомоги особам відповідно до медичних показань, незважаючи на саме бажання працівника (наприклад, у разі відмови від вакцинації за умови незадовільного стану здоров'я). Фактично, безпосередньо таке направлення має ґрунтуватись на припущенні уповноваженої особи (медичного працівника чи інженера з охорони праці), які при цьому і можуть не підтвердитись. Далі, на підставі висновку головного лікаря медико-санітарної частини про необхідність і тривалість переведення на іншу більш легшу роботу та згоди самого працівника роботодавець видає наказ про зміну істотних умов праці або про переведення робітника на іншу більш легшу роботу або на визначений строк або на постійній основі.

Після закінчення встановленого строку переведення працівника на іншу більш легшу роботу, він має право повернутися на попереднє місце роботи. У тому разі, якщо працівник визнаний придатним для виконання зазначеної роботи він також може повернутися до виконання обов'язків за попереднім трудовим договором. Однак уся ця ситуація може призвести до судового спору, якщо працівник вважатиме, що його необґрунтовано відсторонили від роботи для проходження медичного огляду. Зважаючи на цю обставину, а також на виникнення додаткових витрати, які доведеться понести роботодавцю, вказане право досить складне для практичної реалізації. Що знаходить своє підтвердження у відповідних нормах чинного законодавства України, а саме ст. 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб». Відповідно до якої: «Працівники окремих професій, виробництв та організацій, діяльність яких може призвести до зараження цих працівників та (або) поширення ними інфекційних хвороб, підлягають обов'язковим профілактичним щепленням. У разі відмови або ухилення від обов'язкових профілактичних щеплень у порядку, встановленому законом, ці працівники відсторонюються від виконання зазначених видів робіт».

А у разі виявлення негативних змін у стані здоров'я працівника, які будуть суттєвими та унеможливають виконання покладених на нього функцій,

може бути і звільнений (коли стан здоров'я є умовою для виконання обов'язків, здійснення права на зайняття певним видом діяльності). Також, ст. 40 Кодексу законів про працю України передбачена можливість розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу у разі виявленої невідповідності працівника займаній посаді або виконуваній роботі внаслідок стану здоров'я, який перешкоджає продовженню даної роботи (відповідно до п. 2 ст. 40 КЗпП України) [7].

На сьогоднішній день вакцинація, з точки зору права, не є примусова в прямому змісті слова. Однак чинним законодавством України встановлюється, що у разі загрози виникненню особливо небезпечної інфекційної хвороби або масового поширення небезпечної інфекційної хвороби на відповідних територіях та об'єктах можуть проводитися обов'язкові профілактичні щеплення проти цієї інфекційної хвороби за епідемічними показаннями.

Отже згідно діючого законодавства України, в умовах сьогодення, право на вакцинування все частіше кореспондує з обов'язком вакцинування, а сама вакцинація в деякій мірі є підтвердженням тієї ж профпридатності, яка підлягає оцінці за таким критерієм, як – медичні показники (коли стан здоров'я є умовою для виконання обов'язків, здійснення права на зайняття діяльністю).

Список бібліографічних посилань:

1. Вакцинація // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Вакцинація>.
2. Європейська хартія прав пацієнтів в Україні // Центр громадського здоров'я МОЗ України : офіц. сайт. URL: <https://phc.org.ua/sites/default/files/uploads/-files/hartia.pdf>.
3. Вакцинація як право кожної людини і спільний – девіз європейського тижня імунізації // Міська поліклініка № 20 : сайт. URL: <http://20pol.city.kharkov.ua/-вакцинація-як-право-кожної-людини-і-сп/>.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
5. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд у Збройних Силах України : Наказ М-ва оборони України від 14.08.2008 № 402 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/z1109-08>.
6. Про затвердження переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, порядку проведення цих оглядів та видачі особистих медичних книжок : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2001 № 559.
7. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/322-08>.